

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تایید اعضای هیأت داوران حاضر در جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

اعضای هیأت داوران نسخه ی نهائی پایان نامه خانم معصومه فاضل ساعتچی تحت عنوان :
بررسی وضعیت تغییر کاربری اراضی کشاورزی منطقه غرب استان مازندران و عوامل موثر
بر آن را از نظر فرم و محتوی بررسی نموده و پذیرش آن را برای تکمیل درجه کارشناسی ارشد
پیشنهاد می کنند.

اعضای هیأت داوران	نام و نام خانوادگی	رتبه ی علمی	امضاء
۱- استاد راهنما	دکتر حسن صدیقی	دانشیار	
۲- استاد مشاور	دکتر همایون فرهادیان	استادیار	
۳- نماینده شورای تحصیلات تکمیلی	دکتر محمد چیدری	استاد	
۴- اساتید ناظر: ۱- داخلی	دکتر محمد چیدری	استاد	
۲- خارجی	دکتر علی اسدی	استاد	

آیین نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهش‌های علمی دانشگاه تربیت مدرس

مقدمه: با عنایت به سیاست‌های پژوهشی و فناوری دانشگاه در راستای تحقق عدالت و کرامت انسانها که لازمه شکوفایی علمی و فنی است و رعایت حقوق مادی و معنوی دانشگاه و پژوهشگران، لازم است اعضای هیأت علمی، دانشجویان، دانش‌آموختگان و دیگر همکاران طرح، در مورد نتایج پژوهش‌های علمی که تحت عناوین پایان‌نامه، رساله و طرح‌های تحقیقاتی با هماهنگی دانشگاه انجام شده است، موارد زیر را رعایت نمایند:

ماده ۱- حق نشر و تکثیر پایان‌نامه/ رساله و درآمدهای حاصل از آنها متعلق به دانشگاه می باشد ولی حقوق معنوی پدید آورندگان محفوظ خواهد بود.

ماده ۲- انتشار مقاله یا مقالات مستخرج از پایان‌نامه/ رساله به صورت چاپ در نشریات علمی و یا ارائه در مجامع علمی باید به نام دانشگاه بوده و با تایید استاد راهنمای اصلی، یکی از اساتید راهنما، مشاور و یا دانشجوی مسئول مکاتبات مقاله باشد. ولی مسئولیت علمی مقاله مستخرج از پایان‌نامه و رساله به عهده اساتید راهنما و دانشجو می باشد.

تبصره: در مقالاتی که پس از دانش‌آموختگی بصورت ترکیبی از اطلاعات جدید و نتایج حاصل از پایان‌نامه/ رساله نیز منتشر می‌شود نیز باید نام دانشگاه درج شود.

ماده ۳- انتشار کتاب و یا نرم افزار و یا آثار ویژه (آثری هنری مانند فیلم، عکس، نقاشی و نمایشنامه) حاصل از نتایج پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرح‌های تحقیقاتی کلیه واحدهای دانشگاه اعم از دانشکده ها، مراکز تحقیقاتی، پژوهشکده ها، پارک علم و فناوری و دیگر واحدها باید با مجوز کتبی صادره از معاونت پژوهشی دانشگاه و براساس آئین‌نامه‌های مصوب انجام شود.

ماده ۴- ثبت اختراع و تدوین دانش فنی و یا ارائه یافته ها در جشنواره‌های ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی که حاصل نتایج مستخرج از پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرح‌های تحقیقاتی دانشگاه باید با هماهنگی استاد راهنما یا مجری طرح از طریق معاونت پژوهشی دانشگاه انجام گیرد.

ماده ۵- این آیین‌نامه در ۵ ماده و یک تبصره در تاریخ ۸۷/۴/۱ در شورای پژوهشی و در تاریخ ۸۷/۴/۲۳ در هیأت رئیسه دانشگاه به تایید رسید و در جلسه مورخ ۸۷/۷/۱۵ شورای دانشگاه به تصویب رسیده و از تاریخ تصویب در شورای دانشگاه لازم‌الاجرا است.

«اینجانب معصومه فاضل ساعتچی دانشجوی رشته ترویج و آموزش کشاورزی ورودی سال تحصیلی ۱۳۸۹ مقطع کارشناسی ارشد دانشکده کشاورزی متعهد می شوم کلیه نکات مندرج در آیین نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهش‌های علمی دانشگاه تربیت مدرس را در انتشار یافته‌های علمی مستخرج از پایان‌نامه / رساله تحصیلی خود رعایت نمایم. در صورت تخلف از مفاد آیین نامه فوق‌الاشعار به دانشگاه وکالت و نمایندگی می دهم که از طرف اینجانب نسبت به لغو امتیاز اختراع بنام بنده و یا هرگونه امتیاز دیگر و تغییر آن به نام دانشگاه اقدام نماید. ضمناً نسبت به جبران فوری ضرر و زیان حاصله براساس برآورد دانشگاه اقدام خواهم نمود و بدینوسیله حق هرگونه اعتراض را از خود سلب نمودم.»

نام و نام خانوادگی: معصومه فاضل ساعتچی

تاریخ و امضا: ۹۱/۴/۱۲

آیین نامه چاپ پایان نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس، مبین بخشی از فعالیتهای علمی - پژوهشی دانشگاه است بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می شوند:

ماده ۱: در صورت اقدام به چاپ پایان نامه (رساله)ی خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲: در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه) عبارت ذیل را چاپ کند:

«کتاب حاضر، حاصل پایان نامه کارشناسی ارشد نگارنده در رشته ترویج و آموزش کشاورزی است که در سال ۱۳۹۱ در دانشکده کشاورزی دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی جناب آقای دکتر حسن صدیقی و مشاوره جناب آقای دکتر همایون فرهادیان از آن دفاع شده است.»

ماده ۳: به منظور جبران بخشی از هزینه های انتشارات دانشگاه، تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر نوبت چاپ) را به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اهدا کند. دانشگاه می تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴: در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده را به عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس، تأدیه کند.

ماده ۵: دانشجو تعهد و قبول می کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند؛ به علاوه به دانشگاه حق می دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه، معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش، تامین نماید.

ماده ۶: اینجانب معصومه فاضل ساعتچی دانشجوی رشته ترویج و آموزش کشاورزی مقطع کارشناسی ارشد تعهد فوق و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می شوم.

نام و نام خانوادگی: معصومه فاضل ساعتچی

تاریخ و امضا: ۹۲/۴/۱۲

دانشگاه تربیت مدرس
دانشکده کشاورزی
ترویج و آموزش کشاورزی

پایان نامه جهت اخذ درجه دوره کارشناسی ارشد (*M.S*) رشته ترویج و آموزش کشاورزی

بررسی وضعیت تغییر کاربری اراضی کشاورزی منطقه غرب استان مازندران و عوامل موثر بر آن

پژوهش و نگارش

معصومه فاضل ساعتچی

استاد راهنما:

دکتر حسن صدیقی

استاد مشاور:

دکتر همایون فرهادیان

تیر ۱۳۹۱

به پاس تعبیر عظیم و انسانی شان از کلمه ایثار و از خودگذشتگی؛
به پاس عاطفه سرشار و گرمای امیدبخش وجودشان که در این سردترین روزگاران بهترین پشتیبان
است؛
به پاس قلب‌های بزرگشان که فریادرس است و سرگردانی و ترس در پناهِشان به شجاعت می‌گراید و
به پاس محبت‌های بی‌دریغشان که هرگز فروکش نمی‌کند

این مجموعه را به پدرم به استواری کوه، مادرم به زلالی چشمه و خواهرم به طراوت شب‌نم
تقدیم می‌نمایم

سپاس و قدردانی

سپاس بی‌قیاس آفریدگار کریم را که در درک عظمتش نادانیم و در شکر نعمتش ناتوان. پس از حمد و سپاس از پروردگار منان، بر خود لازم می‌دانم که از استاد ارجمند آقای دکتر حسن صدیقی که مسئولیت راهنمایی این پایان‌نامه را برعهده داشته‌اند سپاسگزاری نمایم. همچنین از جناب آقای دکتر همایون فرهادیان به‌عنوان مشاور این پایان‌نامه تشکر و قدردانی می‌نمایم که همواره در تمامی مراحل تحقیق نگارنده را مرهون راهنمایی‌های عالمانه و لطف صبورانه خود قرار داده‌اند.

همچنین از راهنمایی‌ها و زحمات آقای دکتر عنایت عباسی در طول نگارش این پایان‌نامه تشکر کرده و نیز از کلیه اساتیدی که در طول تحصیل از محضرشان درس آموختم و به‌طور خاص اساتید گروه ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه تربیت مدرس قدردانی می‌نمایم. در ادامه از جناب آقای دکتر محمد شریفی‌کیا، استادیار گروه سنجش از دور دانشگاه تربیت مدرس که با در اختیار گذاشتن عکس‌های ماهواره‌ای نگارنده را با بزرگواری یاری نمودند، صمیمانه تشکر می‌نمایم.

بر خود لازم می‌دانم از راهنمایی‌های بی‌دریغ و دلسوزانه جناب آقای مهندس شاهرخ نامجویان، کارشناس حفظ توسعه و کاربری اراضی اداره امور اراضی وزارت جهاد کشاورزی که همواره در طول نگارش این پایان‌نامه، نگارنده را یاری نمودند، تشکر نمایم.

اما سپاس ویژه خود را تقدیم می‌کنم به پدر و مادرم که در تمام سال‌های زندگی مایه دلگرمی و اطمینان خاطر بودند و همچنین تمامی افراد خانواده‌ام و به‌طور خاص خواهرم مهسا که پشتیبان همیشگی‌ام می‌باشد.

در ضمن از دوست عزیزم خانم مرضیه اوچی که در تفسیر عکس‌های ماهواره‌ای یاریم کردند صمیمانه تشکر می‌کنم.

بی‌شک بدون یاری و همکاری این عزیزان، نگارش این تحقیق بسی دشوارتر می‌شد. ناگفته پیداست که هر خطا و لغزشی از آن نگارنده است.

چکیده

در سالیان اخیر بحث جدال و رقابت صنعت و توسعه شهری با بخش کشاورزی بصورت یکی از حساس ترین و مهمترین چالشهای برنامه ریزی کشاورزی و بعنوان یک بحران ملی در سطح کشور مطرح است و این مسئله پیرامون کلانشهرها و نیز در شمال کشور نمود بارزتری دارد. این جدال در کنار عوامل دیگر باعث شده است امروزه شاهد تغییرات چشمگیری در کاربری اراضی کشاورزی باشیم. تغییر کاربری هر یک هکتار از اراضی کشاورزی و خارج کردن آن از مدار تولید منجر به کاهش ۷ تا ۸ تنی محصولات کشاورزی می شود. تغییرات کاربری اراضی در شمال کشور به صورت تبدیل شالیزارها به ساختمان و ویلا و همچنین تغییر الگوی کشت از شالیزار به باغ مرکبات و کیوی می باشد. این روند تغییر کاربری شالیزارهای شمال کشور نگرانی های زیادی را در بخش کشاورزی به وجود آورده است و در صورت ادامه این روند تا چند سال آینده، زمینی برای تولید برنج باقی نمی ماند و قیمت برنج روند صعودی می یابد. از آنجا که کشاورزی در ایران به عنوان محور استقلال تلقی می شود، توجه به تغییرات کاربری اراضی کشاورزی در راستای ممانعت از تخریب این اراضی امری ضروری است. لذا هدف اصلی این تحقیق بررسی عوامل موثر بر تغییر کاربری شالیزارهای شهرستان های غرب استان مازندران می باشد. رویکرد غالب پژوهش، پیمایشی می باشد و نمونه مورد نظر (۱۸۰ نفر)، با استفاده از روش نمونه گیری پیچیده، از میان ۳۵۰ نفر از شالیکاران شهرستان های غرب انتخاب شده است که طی ۱ سال اخیر کاربری شالیزارهای خود تغییر داده اند. برای گردآوری داده های مورد نیاز از مخاطبان، پرسشنامه ای طراحی و تدوین شد که روایی محتوایی آن توسط اساتید صاحب نظر و کارشناسان اداره امور اراضی به دست آمد. همچنین به منظور احتساب اعتبار پرسشنامه آزمون پیش آهنگی انجام شد و ضریب اعتبار (کرونباخ آلفا) بین ۰/۷۵۷ تا ۰/۹۳۰. بدست آمد که نشان می دهد سوالات از اعتبار بالایی برخوردار است. نتایج نشان می دهد بیشترین تغییر کاربری صورت گرفته در شالیزارهای غرب استان (۶۲٪) به کاربری های غیر کشاورزی بوده است. بیش از نیمی از پاسخگویان (۵۴/۶٪)، نسبت به تغییر کاربری شالیزارها نگرش مثبتی را دارا می باشند و بقیه افراد دارای نگرش منفی می باشند. همچنین بین نگرش پاسخگویان شهرستان های مختلف غرب استان نسبت به عوامل موثر بر تغییر کاربری تفاوت معناداری وجود دارد. همچنین نتایج نشان داد، عوامل اقتصادی و عوامل سازمانی، مهم ترین عوامل موثر بر تغییر کاربری شالیزارهای غرب استان مازندران بودند.

کلمات کلیدی: اراضی کشاورزی، کاربری اراضی، تغییر کاربری اراضی کشاورزی، عوامل موثر

فهرست مطالب

عنوان.....	صفحه
فصل اول طرح تحقیق.....	۱.....
۱-۱- مقدمه.....	۲.....
۱-۲- بیان مسئله.....	۲.....
۱-۳- سوالات تحقیق.....	۳.....
۱-۴- اهمیت موضوع.....	۴.....
۱-۵- اهداف تحقیق.....	۶.....
۱-۵-۱- هدف کلی.....	۶.....
۱-۵-۲- اهداف اختصاصی.....	۶.....
۱-۶- محدوده های تحقیق.....	۶.....
۱-۶-۱- محدوده موضوعی:.....	۶.....
۱-۶-۲- محدوده مکانی.....	۶.....
۱-۶-۳- محدوده زمانی.....	۶.....
۱-۷- محدودیت های تحقیق.....	۶.....
۱-۸- تعاریف عملیاتی.....	۷.....
فصل دوم مرور ادبیات.....	۸.....
۲-۱- مقدمه.....	۹.....
۲-۲- کشاورزی پایدار.....	۹.....
۲-۳- بررسی روند تولید برنج در ایران و جهان.....	۱۰.....
۲-۴- مفاهیم پایه کاربری اراضی.....	۱۳.....
۲-۴-۱- مفهوم کاربری زمین.....	۱۳.....
۲-۴-۲- مفهوم تغییر کاربری.....	۱۴.....
۲-۴-۳- مراحل تبدیل و تغییر اراضی کشاورزی.....	۱۴.....
۲-۵- بررسی وضعیت کلی تغییر کاربری اراضی در جهان.....	۱۵.....
۲-۶- بررسی وضعیت تغییر کاربری اراضی در ایران.....	۱۸.....

۱۸	۷-۲-رتبه بندی استانها براساس میانگین تغییرات کاربری اراضی کشاورزی.....
۲۱	۸-۲-تغییر کاربری در استان مازندران.....
۲۴	۹-۲-عوامل موثر بر تغییر کاربری اراضی کشاورزی.....
۲۴	۱-۹-۲-جمعیت.....
۲۶	۲-۹-۲-توسعه صنایع.....
۲۷	۳-۹-۲-دستیابی به منافع برای خانوارهای روستایی.....
۲۸	۴-۹-۲-بلاایای طبیعی و تاثیر آنها.....
۲۸	۵-۹-۲-مهاجرت.....
۲۹	۶-۹-۲-حاشیه بازاریابی.....
۳۰	۷-۹-۲-قیمت نهادهها و محصولات.....
۳۱	۸-۹-۲-توسعه صنعت گردشگری.....
۳۲	۹-۹-۲-ارزش زمین.....
۳۲	۱۰-۹-۲-سیاست های دولت درخصوص برنج.....
۳۶	فصل سوم روش شناسی پژوهش.....
۳۷	۱-۳-مقدمه.....
۳۷	۲-۳-محدوده جغرافیایی تحقیق.....
۳۷	۱-۲-۳-استان مازندران.....
۳۸	۲-۲-۳-شهرستان رامسر.....
۳۸	۳-۲-۳-شهرستان تنکابن.....
۳۹	۴-۲-۳-شهرستان چالوس.....
۳۹	۵-۲-۳-شهرستان نوشهر.....
۳۹	۳-۳-روش تحقیق.....
۴۰	۴-۳-فرضیه های تحقیق.....
۴۱	۵-۳-متغیرهای تحقیق.....
۴۱	۱-۵-۳-متغیرهای وابسته.....
۴۱	۲-۵-۳-متغیرهای مستقل.....

۴۲	۶-۳- ابزار جمع آوری اطلاعات (ابزار تحقیق)
۴۴	۷-۳- روایی ابزار تحقیق
۴۴	۸-۳- اعتبار ابزار تحقیق
۴۵	۹-۳- جامعه آماری تحقیق
۴۵	۱۰-۳- روش نمونه گیری و تعداد نمونه
۴۶	۱۱-۳- روش جمع آوری اطلاعات
۴۶	۱۲-۳- روشه ای تجزیه و تحلیل آماری
۴۷	فصل چهارم یافته های تحقیق
۴۸	۱-۴- مقدمه
۴۸	۲-۴- ویژگیهای فردی پاسخگویان
۴۸	۱-۲-۴- جنسیت
۴۸	۲-۲-۴- وضعیت سنی
۴۹	۳-۲-۴- وضعیت تاهل
۴۹	۴-۲-۴- تعداد افراد خانوار
۴۹	۵-۲-۴- سطح تحصیلات پاسخگویان
۵۰	۶-۲-۴- تجربه کار کشاورزی
۵۰	۷-۲-۴- شغل اصلی پاسخگویان
۵۱	۸-۲-۴- درآمد ماهانه حاصل از شغل اصلی
۵۱	۹-۲-۴- شغل فرعی (دوم) پاسخگویان
۵۲	۱۰-۲-۴- متوسط درآمد حاصل از برنج در ساله ای گذشته
۵۲	۱۱-۲-۴- میزان کل اراضی جزو داراییها
۵۳	۱۲-۲-۴- وضعیت مالکیت اراضی
۵۳	۱۳-۲-۴- سطح زیر کشت برنج
۵۳	۱-۱۳-۲-۴- سطح زیر کشت برنج قبل از تغییر کاربری
۵۴	۲-۱۳-۲-۴- سطح زیر کشت برنج پس از تغییر کاربری
۵۴	۱۴-۲-۴- تعداد قطعات برنجکاری

- ۵۵ میزان عملکرد برنج..... ۱۵-۲-۴
- ۵۵ محل تغییر کاربری شالیزار..... ۱۶-۲-۴
- ۵۵ تغییرات کاربری در شالیزارها..... ۳-۴
- ۵۵ انواع تغییرات کاربری در شالیزارها..... ۱-۳-۴
- ۵۷ میزان تغییر کاربری شالیزار..... ۴-۴
- ۵۷ میزان کل تغییر کاربری شالیزار..... ۱-۴-۴
- ۵۷ میزان تغییر کاربری شالیزار در بخش کشاورزی..... ۲-۴-۴
- ۵۸ میزان تغییر کاربری شالیزار به کاربری غیر کشاورزی..... ۳-۴-۴
- ۵۹ عوامل موثر بر تغییر کاربری شالیزارهای استان مازندران..... ۵-۴
- ۵۹ رتبه بندی عوامل اقتصادی موثر بر تغییر کاربری شالیزارها..... ۱-۵-۴
- ۶۰ رتبه بندی عوامل اجتماعی موثر بر تغییر کاربری شالیزارها..... ۲-۵-۴
- ۶۱ رتبه بندی عوامل جمعیتشناختی موثر بر تغییر کاربری شالیزارها..... ۳-۵-۴
- ۶۱ رتبه بندی عوامل مدیریت خطر موثر بر تغییر کاربری شالیزارها..... ۴-۵-۴
- ۶۳ رتبه بندی عوامل سازمانی/نهادی موثر بر تغییر کاربری شالیزارها از دید پاسخگویان..... ۶-۵-۴
- ۶۳ اطلاع رسانی کانالهای ارتباطی درباره تغییر کاربری اراضی کشاورزی..... ۶-۴
- ۶۳ آگاهی درخصوص منع تغییر کاربری اراضی کشاورزی و ضرورت حفظ و صیانت از شالیزارها..... ۱-۶-۴
- ۶۴ میزان اطلاع رسانی کانالهای ارتباطی..... ۲-۶-۴
- ۶۴ راهکارهای موثر در جلوگیری از تغییر کاربری اراضی کشاورزی..... ۷-۴
- ۶۶ بررسی رضایت پاسخگویان از تغییر کاربری شالیزارها..... ۸-۴
- ۶۶ بررسی نگرش پاسخگویان نسبت به تغییر کاربری شالیزارها..... ۹-۴
- ۶۶ رتبه بندی گویه های نگرشی نسبت به تغییر کاربری شالیزار..... ۱-۹-۴
- ۶۸ تعیین سطوح نگرش پاسخگویان نسبت به تغییر کاربری شالیزارها..... ۲-۹-۴
- ۶۹ آماراستنباطی..... ۱۰-۴
- ۶۹ مطالعات مقایسه ای..... ۱-۱۰-۴
- ۶۹ نوع تغییر کاربری شالیزار (کاربری کشاورزی یا کاربری غیر کشاورزی)..... ۱-۱۰-۴
- ۷۰ مقایسه نوع تغییر کاربری براساس محل تغییر کاربری..... ۲-۱۰-۴

۴-۱۰-۳- بررسی نگرش پاسخگویان نسبت به عوامل موثر بر تغییر کاربری شالیزار در شهرستانهای غرب استان مازندران.....	۷۰
۴-۱۰-۲- تحلیل همبستگی بین متغیرهای مستقل و متغیرهای وابسته.....	۷۱
۴-۱۰-۳- تحلیل رگرسیون چند متغیره.....	۷۷
۴-۱۰-۴- رتبهبندی عوامل موثر بر تغییر کاربری شالیزارها.....	۷۸
فصل پنجم بحث، نتیجه گیری و پیشنهادات.....	۸۱
۵-۱- مقدمه.....	۸۲
۵-۲- خلاصه.....	۸۲
۵-۳- بحث.....	۸۳
۵-۳-۱- یافته های حاصل از آمار توصیفی.....	۸۳
۵-۳-۱-۱- تحلیل یافته های بخش ویژگیهای فردی، حرفهای و اقتصادی.....	۸۴
۵-۳-۱-۲- تحلیل یافته های بخش انواع تغییرات کاربری در شالیزارها.....	۸۵
۵-۳-۱-۳- تحلیل یافته های بخش عوامل موثر بر تغییر کاربری شالیزارها.....	۸۶
۵-۳-۱-۴- تحلیل یافته های بخش اطلاعرسانی کانالهای ارتباطی در خصوص منع تغییر کاربری.....	۹۰
۵-۳-۱-۵- تحلیل یافته های بخش راهکارهای موثر در جلوگیری از تغییر کاربری.....	۹۰
۵-۳-۱-۶- تحلیل یافته های بخش میزان رضایت از تغییر کاربری شالیزار.....	۹۰
۵-۳-۲- تحلیل یافته های استنباطی.....	۹۱
۵-۳-۲-۱- نتایج تحلیل مطالعات مقایسه‌ای.....	۹۱
۵-۳-۲-۲- نتایج تحلیل همبستگی متغیرهای وابسته و مستقل تحقیق.....	۹۵
۵-۵- پیشنهادات.....	۱۰۳
فهرست منابع.....	۱۰۷

فهرست اشکال

عنوان.....	صفحه
نمودار ۱-۱- سطح زیر کشت برنج در جهان طی سالهای ۲۰۱۰-۱۹۹۳.....	۱۱
نمودار ۲-۲- سطح زیر کشت برنج در ایران طی سالهای ۲۰۱۰-۱۹۹۳.....	۱۲

- نمودار ۲-۳- سطح اراضی تغییر کاربری یافته مجاز و غیر مجاز در استان مازندران طی سالهای ۱۳۸۹-۱۳۸۴..... ۲۲
- شکل ۲-۴- مدل مفهومی عوامل موثر بر تغییر کاربری اراضی کشاورزی..... ۳۵
- شکل ۳-۱- نقشه تقسیمات کشوری استان مازندران به تفکیک شهرستان ها..... ۳۷
- شکل ۴-۱- مدل تجربی عوامل موثر بر تغییر کاربری شالیزارهای غرب استان مازندران..... ۸۰

فهرست جداول

عنوان.....	صفحه
جدول ۲-۱- متوسط سطح تغییرات کاربری در استانهای کشور طی سالهای ۱۳۸۸-۱۳۸۴ (برحسب هکتار).....	۱۹
جدول ۲-۲- بررسی تغییر کاربری اراضی کشاورزی استان مازندران از سال ۱۳۷۴ تا سال ۱۳۸۹.....	۲۲
جدول ۲-۳- متوسط نرخ رشد سالانه جمعیت جهان در بخش کشاورزی طی سالهای ۲۰۰۹-۱۹۸۰.....	۲۶
جدول ۳-۱- متغیرهای مستقل و وابسته تحقیق.....	۴۱
جدول ۳-۲- ضرایب آلفا کرونباخ برای متغیرهای رتبه ای تحقیق.....	۴۴
جدول ۳-۳- تعداد شالیکاران تغییر کاربری داده غرب استان مازندران به تفکیک شهرستان.....	۴۵
جدول ۴-۱- توزیع فراوانی و درصد جنسیت پاسخگویان.....	۴۸
جدول ۴-۲- توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب سن.....	۴۹
جدول ۴-۳- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب تعداد افراد خانوار.....	۴۹
جدول ۴-۴- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب سطح تحصیلات.....	۵۰
جدول ۴-۵- توزیع فراوانی افراد مورد مطالعه برحسب تعداد سالهای تجربه در زمینه کار کشاورزی.....	۵۰
جدول ۴-۶- توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر شغل اصلی.....	۵۰
جدول ۴-۷- توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب میزان درآمد ماهانه حاصل از شغل اصلی.....	۵۱
جدول ۴-۸- توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر شغل فرعی.....	۵۱
جدول ۴-۹- توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب میزان درآمد حاصل از برنج در سال گذشته.....	۵۲
جدول ۴-۱۰- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب میزان کل اراضی جز داریی.....	۵۲
جدول ۴-۱۱- توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر وضعیت مالکیت اراضی.....	۵۳
جدول ۴-۱۱- توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر سطح زیر کشت برنج قیل از تغییر کاربری.....	۵۳
جدول ۴-۱۲- توزیع فراوانی پاسخگویان از نظر سطح زیر کشت برنج پس از تغییر کاربری.....	۵۴
جدول ۴-۱۳- توزیع فراوانی و درصد تعداد قطعات برنجکاری پاسخگویان.....	۵۴
جدول ۴-۱۶- توزیع فراوانی و درصد پاسخگویان براساس عملکرد برنج در سال گذشته.....	۵۵
جدول ۴-۱۷- توزیع فراوانی افراد مورد مطالعه برحسب محل تغییر کاربری شالیزار.....	۵۵
جدول ۴-۱۸- توزیع فراوانی و درصد افراد مورد مطالعه از نظر تغییر کاربری کل.....	۵۶
جدول ۴-۱۹- توزیع فراوانی و درصد افراد مورد مطالعه براساس تغییر کاربری اراضی شالی.....	۵۶

- جدول ۴-۲۰- توزیع فراوانی افراد مورد مطالعه از نظر میزان تغییر کاربری شالیزار..... ۵۷
- جدول ۴-۲۱- توزیع فراوانی و درصد افراد مورد مطالعه از نظر میزان تغییر کاربری شالیزار به دیگر کاربری کشاورزی..... ۵۷
- جدول ۴-۲۲- توزیع فراوانی و درصد افراد مورد مطالعه از نظر میزان تغییر کاربری شالیزار به کاربری غیر کشاورزی..... ۵۸
- جدول ۴-۲۳- رتبه بندی عوامل اقتصادی موثر بر تغییر کاربری شالیزارها از دید پاسخگویان..... ۵۹
- جدول ۴-۲۴- رتبه بندی عوامل اجتماعی موثر بر تغییر کاربری شالیزارها از دید پاسخگویان..... ۶۱
- جدول ۴-۲۵- رتبه بندی عوامل جمعیت شناختی موثر بر تغییر کاربری شالیزارها از دید پاسخگویان..... ۶۱
- جدول ۴-۲۶- رتبه بندی عوامل مدیریت خطر موثر بر تغییر کاربری شالیزارها از دید پاسخگویان..... ۶۲
- جدول ۴-۲۷- رتبه بندی عوامل محیطی و جغرافیایی موثر بر تغییر کاربری شالیزارها از دید پاسخگویان..... ۶۲
- جدول ۴-۲۸- رتبه بندی عوامل سازمانی/نهادی موثر بر تغییر کاربری شالیزارها از دید پاسخگویان..... ۶۳
- جدول ۴-۲۹- توزیع فراوانی و درصد پاسخگویان بر این اساس که از تغییر کاربری شالیزار خود منع شده اند..... ۶۴
- جدول ۴-۳۰- رتبه بندی منابع اطلاعاتی و کانالهای ارتباطی براساس میزان اطلاع رسانی از دید پاسخگویان..... ۶۴
- جدول ۴-۳۱- رتبه بندی راهکارهای موثر در جلوگیری از تغییر کاربری اراضی کشاورزی از دید پاسخگویان..... ۶۵
- جدول ۴-۳۲- توزیع فراوانی و درصد پاسخگویان براساس میزان رضایت از تغییر کاربری شالیزارهای خود..... ۶۶
- جدول ۴-۳۳- توزیع میانگین، انحراف معیار و رتبه نگرش پاسخگویان نسبت به تغییر کاربری اراضی..... ۶۷
- جدول ۴-۳۴- توزیع فراوانی سطوح نگرش پاسخگویان نسبت به تغییر کاربری شالیزارها..... ۶۸
- جدول ۴-۳۵- مقایسه میانگین متغیرهای فاصلهای تحقیق براساس نوع تغییر کاربری..... ۶۹
- جدول ۴-۳۶- مقایسه نوع تغییر کاربری شالیزارها براساس محل تغییر کاربری..... ۷۰
- جدول ۴-۳۷- مقایسه میانگین نگرش پاسخگویان نسبت به عوامل موثر بر تغییر کاربری شالیزار در غرب..... ۷۱
- جدول ۴-۳۸- ضرایب همبستگی و سطح معناداری بین متغیرها در آزمون همبستگی Bivariate..... ۷۵
- جدول ۴-۳۹- رگرسیون چند متغیره تبیین کاهش سطح زیر کشت برنج در اثر تغییر کاربری به روش توام..... ۷۸
- جدول ۴-۴۰- رتبه بندی عوامل موثر بر تغییر کاربری از طریق آزمون فریدمن..... ۷۹

فصل اول طرح تحقیق

۱-۱- مقدمه

امروزه تجارت جهانی، طیف گسترده‌ای از کالاها و خدمات را در بر گرفته که در آن محصولات کشاورزی دارای موقعیت ویژه‌ای است (ختایی و مداح، ۱۳۷۷). منابع کشاورزی به عنوان یکی از مهم‌ترین منابع طبیعی پویا و تجدید شونده در نظر گرفته می‌شوند. باید به اراضی کشاورزی به عنوان یک واحد اقتصادی نگریست که اگر سوددهی نداشته باشد، هر فردی در صدد تغییر کاربری اقدام می‌کند (Bouma & Batjes, 1998).

با رشد روزافزون جمعیت و صنعتی شدن جوامع بشری، امروزه شاهد تغییرات چشمگیری در کاربری اراضی کشاورزی می‌باشیم. تغییر کاربری اراضی کشاورزی در کشور سالیانه بخش عمده‌ای از اراضی را از چرخه تولید خارج می‌نماید به طوری که اراضی مستعد در تصرف فعالیت‌های غیر ضروری از قبیل ویلاسازی‌های فصلی قرار می‌گیرند (نسیمی و اوحدی، ۱۳۸۴). استان مازندران به عنوان مصداق و شاهد مثالی بر این بیان مورد توجه قرار گرفته است. در سال‌های گذشته محصول برنج در این استان، شرایط متفاوت و بی‌ثباتی را طی نموده و این محصول استراتژیک بارها مورد اقبال و ادبار کشاورزان قرار گرفته است.

تحقیق حاضر در بردارنده پنج فصل مجزا می‌باشد؛ در فصل نخست به‌طور مشخص، به طرح مساله و بیان اهداف پژوهش پرداخته شده و به موازات آن‌ها اهمیت موضوع، اهداف تحقیق، محدوده تحقیق، محدودیت‌ها و تعاریف عملیاتی نیز مورد بررسی قرار می‌گیرند. در فصل دوم با مطالعه ادبیات موضوع در حیطه پژوهش و مرور مطالعات انجام شده در داخل و خارج از کشور، به جمع‌بندی و تدوین مدل مفهومی تحقیق پرداخته می‌شود. روش‌شناسی پژوهش در قالب فصل سوم شرح داده شده و در ادامه در فصل چهارم، نتایج و یافته‌های تحقیق در دو بخش آمار توصیفی و استنباطی ارائه می‌گردد. در نهایت در فصل پنجم، با بیان خلاصه‌ای از کل پژوهش، به بحث و نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادات پرداخته می‌شود.

۱-۲- بیان مسئله

در جهان امروز یکی از مشکلات اساسی بشر، تامین نیازهای غذایی می‌باشد. طبق آمار سازمان خواروبار کشاورزی جهانی، بخش مهمی از مواد غذایی مردم دنیا از انواع غلات تامین می‌شود. در میان انواع غلات، برنج به عنوان غذای اصلی تقریباً نیمی از مردم جهان، نقش کلیدی در تامین کالری مورد نیاز روزانه انسان به عهده دارد. در ایران مصرف این ماده غذایی از دیرباز در مناطق برنج‌خیز معمول بوده است. از دهه ۱۳۵۰ به این طرف، مصرف برنج در ایران رفته رفته عمومیت یافته و به عنوان کالایی ضروری، بعد از گندم دومین عنصر مهم غذایی، و در ردیف کالاهای اساسی جای گرفته است (شاگری و گرشاسبی، ۱۳۸۷) در واقع ایران به دلیل نوع ذائقه مردم برای مصرف برنج، به یکی از بزرگترین مصرف‌کنندگان برنج در دنیا بدل شده است. تا جایی که در سال‌های اخیر بزرگترین واردکننده برنج در دنیا بوده ایم. ایران در بین تمامی وارداتی که انجام می‌دهد بیشترین پول را برای وارد کردن برنج می‌دهد تا جایی که در سال‌های اخیر بیش از ۴۰ درصد از مصرف داخلی برنج از واردات تامین می‌شود (دلیری، ۱۳۸۶).

عمده تولید برنج کشور در استان‌های ناحیه خزر صورت می‌گیرد (شهدی کومله، ۱۳۹۰). در این میان استان مازندران با دارا بودن ۱/۴۶ درصد مساحت کل کشور، ۴۲ درصد برنج کشور را تولید می‌کند (بی‌نام، ۱۳۸۶). استان مازندران به دلیل شرایط و ویژگی‌های خاص خود، به عنوان استان کشاورزی و قطب تولیدات مختلف زراعی و باغی در سطح کشور مطرح می‌باشد که بستر اصلی تولید این محصولات متنوع غذایی، اراضی حاصلخیز این استان می‌باشد. اما اراضی این استان در سال‌های اخیر با خطر تغییر کاربری رو به رو شده‌اند. تغییرات کاربری اراضی در این استان به صورت تبدیل شالیزارها به ساختمان و ویلا و همچنین تغییر الگوی کشت از شالیزار به باغ مرکبات و کیوی می‌باشد. این مطلب را نیز باید خاطر نشان کرد که تغییر کاربری هر یک هکتار از اراضی کشاورزی و خارج کردن آن از مدار تولید منجر به کاهش ۷ تا ۸ تنی محصولات کشاورزی می‌شود (محمدنیا، ۱۳۹۰).

روند تغییر کاربری شالیزارهای استان مازندران نگرانی‌های زیادی را در بخش کشاورزی استان به وجود آورده است و در صورت ادامه این روند تا چند سال آینده، زمینی برای تولید برنج باقی نمی‌ماند و قیمت برنج روند صعودی می‌یابد (فلاح، ۱۳۸۹). علاوه بر آن نیاز کشور به برنج باید از طریق واردات جبران گردد و این یعنی وابستگی به بیگانگان آن هم برای کشوری که خود تولیدکننده برنجی با کیفیت، عطر، مزه بی‌نظیر در بین برنج‌های دنیا می‌باشد و نسل آینده کشور ما و آینده سازان مملکت ناچار به مصرف برنجی می‌شوند که آلوده به انواع سموم دفع آفات نباتی می‌باشد.

تغییر کاربری شالیزارها نه تنها این اراضی بلکه فرهنگ بومی و سنتی مردم را نیز آماج حملات خود قرار می‌دهد (Helmer, 2003). یکی از مشکلات موجود در زمینه تولید برنج، عدم علاقه جوانان به ادامه راه پدرانشان می‌باشد در واقع فرزندان برنجکار شمال کشور هیچ علاقه‌ای به ادامه شغل پدری خود ندارند (عابدینی بی‌بالانی، ۱۳۸۸). فرزندان آن‌ها شغل‌های کاذبی مانند رانندگی، مسافركشی را بر کار روی زمین و تلاش جهت تولید ترجیح می‌دهند. هجوم فرهنگ مصرفی و غیر بومی به منطقه سبب می‌شود تا کشاورزان، کار روی زمین را دون شان خود پندارند (Lambin & Geist, 2007).

تغییر کاربری شالیزار، کیفیت خاک را کاهش داده و باعث افزایش فرسایش و کاهش بهره‌وری کشاورزی می‌شود. در نتیجه تغییر کاربری شالیزار، زیستگاه ارزشمند بسیاری از گونه‌های حیات وحش نابود می‌شود که در نتیجه این تغییرات زیست‌محیطی، کره زمین و اقلیم در معرض نابودی قرار می‌گیرد (Wu, 2008).

۱-۳- سوالات تحقیق

- ۱- وضعیت تغییر کاربری اراضی کشاورزی استان مازندران چگونه است؟
- ۲- عوامل موثر بر تغییر کاربری شالیزارهای غرب استان مازندران چیست؟

۳- چه راهکارهایی را به منظور جلوگیری از ادامه روند تغییرات کاربری اراضی شالی استان مازندران می-توان بیان نمود؟

۱-۴- اهمیت موضوع

طبق گزارش مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی ایران، تقریباً از مجموع اراضی کشور که برابر با ۱۶۴/۸ میلیون هکتار است، بیش از ۱۹ درصد (معادل ۳۲ میلیون هکتار) را اراضی مساعد برای کشاورزی، بیش از ۱۱ درصد (برابر با ۱۹ میلیون هکتار) را اراضی نیمه مساعد و حدود ۷۰ درصد (معادل ۱۱۳/۸ میلیون هکتار) را اراضی نامساعد برای کشاورزی تشکیل می‌دهد. این بدان معناست که تنها ۵۱ میلیون هکتار (کمتر از ۳۱ درصد) آن قابل استفاده برای کشاورزی می‌باشد. بقیه زمین ها مربوط به تاسیسات شهری و روستایی، جاده ها، کویرها و کوه ها بوده و قابل استفاده در بخش کشاورزی و به خصوص زراعت نمی‌باشد. اراضی قابل استفاده برای کشاورزی از ۱۸/۲۱۵ میلیون هکتار در سال ۱۳۷۰ به ۱۸/۱۵۵ میلیون هکتار در سال ۱۳۸۲ کاهش یافته است. اطلاعات فوق و ارقام مشابه موجود در خصوص وضعیت واحدهای کشاورزی در سراسر کشور مبین مسائل حاد و جدی در استفاده از اراضی کشاورزی می باشد (اوحدی و نسیمی، ۱۳۸۴).

امنیت غذایی، دسترسی تمام مردم به غذای کافی در تمام زمان ها به منظور زندگی سالم و فعال تعریف شده است (Harry et al., 2012). براساس این تعریف، امنیت غذایی هنگامی واقعیت پیدا می کند که مصرف کنندگان توانایی خرید غذای مورد نیاز خود را داشته باشند (دسترسی اقتصادی) و برای خرید، شبکه توزیع غذا در محل زندگی آن ها وجود داشته باشد (دسترسی فیزیکی). بر این اساس عرضه غذای کافی شرط لازم برای تامین امنیت غذایی می باشد (حیدری و چراغی، ۱۳۸۱). در نتیجه افزایش جمعیت و به تبع آن نیاز روزافزون به موادغذایی، تامین امنیت غذایی به عنوان یکی از اهداف اصلی مورد توجه دولت ها قرار گرفته است.

براساس بررسی های صورت گرفته انتظار می رود تا سال ۲۰۵۰، جمعیت انسان در جهان تقریباً به ۷۵ درصد جمعیت حاضر افزایش یابد. در برخی کشورهای در حال توسعه، رشد جمعیتی به قدری سریع است که انتظار می رود تولید مواد غذایی مورد نیاز به ۴ یا ۵ برابر سطح کنونی برسد. با افزایش جمعیت، به ویژه در کشورهای در حال توسعه، تقاضا برای موادغذایی به صورت نگران کننده ای افزایش یافته است (Vien, 2011).

مطلب ذکر شده در بالا نیز در خصوص ایران صحت دارد چرا که براساس برآوردهای صورت گرفته از سوی مراجع رسمی، در صورت حفظ نرخ فعلی رشد جمعیت، جمعیت ایران طی سال های ۱۴۰۰ و ۱۴۴۰ به ترتیب معادل ۹۴ و ۱۳۸ میلیون نفر خواهد شد. یعنی طی ۵۰ سال آینده جمعیت کشور ۱/۸۴ برابر افزایش خواهد یافت و این خود نیاز به تامین بیشتر موادغذایی خصوصاً برنج به عنوان غذای اصلی مردم را می طلبد. از سوی دیگر، سطح زیر کشت برنج در ایران طی سالیان اخیر همواره روند نزولی داشته است. بررسی های صورت گرفته نشان می دهد که اراضی شالیزاری مناطق غیر شمالی کشور با وجود آن که از مشکلات کم آبی و خشکسالی به-

ویژه در چند سال اخیر رنج می‌برده، تغییر چندانی نکرده ولی برعکس اراضی تحت کشت برنج شمال کشور با وجود دسترسی بیشتر به منابع آب روز به روز کاهش یافته و دلیل آن نیز نه کمبود آب و سایر منابع تولید، بلکه تغییر غیر اصولی و غیر علمی کاربری این اراضی بوده است.

سطح کل شالیزارهای شمال کشور با نگاهی بسیار خوشبختانه و در صورت ادانه روند ساخت و ساز و تغییر غیر اصولی کاربری این اراضی طی سال‌های مورد اشاره به ترتیب به ۶۰۳ و ۵۸۰ هزار هکتار کاهش خواهد یافت. لذا تولید برنج سفید کشور طی همین سال‌ها به ترتیب شامل ۱۳۸۶ و ۱۳۳۴ هزار تن خواهد بود و این در حالی است که طبق برآوردهای به عمل آمده نیاز کشور به برنج سفید طی آن سال‌ها به ترتیب ۳۷۶۰ و ۵۵۲۰ هزار تن می‌باشد. یعنی طی سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۴۰ به ترتیب ۲۳۷۴ و ۴۱۸۶ هزار تن کمبود برنج در کشور خواهیم داشت (گلزار، ۱۳۹۰).

در نتیجه این میزان کمبود برنج در کشور، تامین امنیت غذایی تحت‌الشعاع قرار می‌گیرد. در صورت عدم کفایت و یا کیفیت مواد غذایی مورد نیاز، واردات محصولات غذایی راه حلی جهت تامین امنیت غذایی است. بنابراین نقش برنج ایرانی طی سال‌های اخیر در تامین غذایی کاهش یافته است (حیدری و چراغی، ۱۳۸۱). لذا توجه و بررسی روند تغییر کاربری اراضی کشاورزی کشور و اجرای سیاست‌هایی جهت حفظ این اراضی امری ضروری به نظر می‌رسد. از این رو شناخت عوامل موثر بر تغییر کاربری اراضی می‌تواند سیاست‌گذاران را در اتخاذ تصمیمات یاری نماید. به طوری که با اعمال قوانین در راستای کاهش یا حذف این عوامل، می‌توان از اثرات تغییرات کاربری اراضی، به‌ویژه در اقتصاد کشور، ممانعت به عمل آورد (قاسمی، ۱۳۸۲).

مسئولین کشور برای حفظ اراضی کشاورزی و توزیع مناسب اراضی بین کاربری‌های مختلف نیاز به برنامه‌ریزی صحیح برای کل کشور و مناطق مختلف دارند. این برنامه‌ریزی باید براساس اطلاعات درست که با مطالعات علمی و دقیق بدست آمده‌اند، صورت گیرد. بنابراین ضروری است که در خصوص این مشکل، مطالعاتی در سطح کشور انجام شود، تا بتوان از نتایج مطالعات برای برنامه‌ریزی درست بهره‌برداری از منابع اراضی استفاده گردد. بنابراین اهمیت پژوهش حاضر، شناسایی عوامل موثر بر تغییر کاربری شالیزارهای منطقه غرب استان و استفاده از نیروهای آموزش دیده بخش تحقیقات، آموزش و ترویج به‌منظور جلوگیری از ادامه روند تخریب شالیزارها می‌باشد که به گفته گلزار، تغییر کاربری شالیزار، یک بحران خاموش است که در دراز مدت کره زمین را نابود می‌کند (۱۳۹۰). بدون شک مطالعاتی از این دست، ما را در تفسیر درست از این تغییرات یاری می‌کند، همچنین بستر مناسبی است که می‌تواند با ارائه الگوی فکری مناسب، نوع و نحوه برخورد ما را در موارد مشابه تعیین و از وارد آمدن خسارت و هزینه به روستاییان در این موارد جلوگیری نماید.